SIMPOZIONUL ANUAL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU“ CU TEMA „ANIVERSAREA A 135 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI“

Ediția a XXIII-a

Fotografie de Lucian Tudose

Joi, 16 aprilie 2015, în Sala „Mitiță Constantinescu“ a Băncii Naționale a României, s-au desfășurat lucrările unei noi ediții, a XXIII-a, a Simpozionului organizat anual de Banca Națională a României și Fundația Culturală Magazin Istoric.

Comunicările prezentate au abordat aspecte semnificative și mai puțin cunoscute din istoria „Bătrânei Doamne“: semnificația momentului constituirii Băncii Naționale a României și modul cum este prețuită istoria acestei importante instituții după 135 de ani de existență; procesul de digitizare a Arhivei B.N.R.; personalitatea lui Eugeniu Carada, ctitorul Băncii Naționale; B.N.R. în contextul marilor evenimente din secolul trecut; soarta sucursalelor B.N.R. în marile momente de cumpănă ale istoriei; tentativele de recuperare făcute de polonezi pentru stocul de aur aflat în depozit la B.N.R. în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

În partea a doua a manifestării, s-au acordat premiile Fundației Culturale Magazin Istoric pentru cărți de istorie apărute în anul 2014.

Participanților le-a fost prezentat și oferit numărul special al revistei Magazin istoric**, dedicat acțiunilor organizate la Varșovia cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la salvarea aurului polonez și de la Marele refugiu polonez în România.**

DE LA PUNGA CU BANI LA PORTOFEL

Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu“, una dintre manifestările noastre de suflet, a ajuns la cea de-a XXIII-a ediție și este organizat, ca în fiecare an, cu prilejul zilei Băncii Naționale a României. Noi considerăm că această dată coincide cu publicarea Legii de înființare a Băncii Naționale în Monitorul Oficial**, la 17/29 aprilie 1880.**

Ediția din acest an va face cunoscute publicului lucruri noi despre istoria Băncii Naționale a României, reunite sub tema „Aniversarea a 135 de ani de la înființarea Băncii Naționale a României“.

În continuare, o să mă opresc asupra câtorva momente inedite legate de efortul de înființare și funcționare a Băncii Naționale a României în anul 1880. Așa cum veți vedea, avem acum un acces modern, mult mai facil, la bogata arhivă a Băncii Naționale a României și e bine ca publicul să afle lucrurile noi pe care le-am descoperit.

Fotografie de Lucian Tudose

„Legea pentru înființarea unei bănci de scompt și circulațiune“ a fost publicată în *Monitorul Oficial* din 17/29 aprilie 1880. Intrarea în vigoare a legii nu a fost însă decât un moment, este adevărat important, pe complicatul drum al înființării, al organizării și, mai ales, al funcționării eficiente a unei instituții complexe și foarte greu de înțeles atunci. După aproape două decenii de dezbateri, marcate de puternice controverse, cu privire la oportunitatea întemeierii unei bănci naționale, în primăvara anului 1880, într-o succesiune rapidă de evenimente, era înființată Banca Națională a României, definită ca „bancă de scompt și circulațiune“.

Anterior zilei de 17 aprilie 1880 (era în Săptămâna Mare a Paștelui, într-o zi de joi), s-a manifestat un consistent efort al elitei politice românești pentru înființarea Băncii Naționale. După această dată, s-a înregistrat un alt efort, acela de organizare efectivă a noii instituții.

Cu un prestigiu politic consolidat de obținerea Independenței Naționale, la 27 februarie/10 martie 1880, Ion C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, a depus în Parlament proiectul Legii constitutive a Băncii Naționale a României.

Prezentând „Expunerea de motive“, deputatul Gheorghe Chițu sublinia că „posteritatea va lua cu recunoștință act în analele ei că România și-a dobândit astăzi instituțiunea unei Bănci Naționale, prin propunerea guvernului conservator și prin stăruințele și sforțările partidului și guvernului liberal. Această împrejurare onorează egal și pe cei care au luat inițiativa propunerii și pe acei care din propunere au făcut o realitate“. De asemenea, se mai arăta că „atât principiile constitutive, cât și instrumentele mecanismului trebuincios funcționării ei au fost luate de noi aproape în totul din legea constitutivă a Băncii Naționale din Belgia, care, într-un spațiu relativ scurt, de 30 de ani, a dat acelei mici, dar fericite țări, cele mai frumoase și mai strălucite rezultate“. Banca Belgiei a reprezentat modelul de organizare și pentru o altă

bancă, situată în cealaltă parte a lumii, este vorba despre Banca Japoniei. Este interesant că și întemeietorul Băncii Japoniei, ca și Carada, a refuzat să fie guvernator.

Casa din Slăvitești a Petriței, mama lui Eugeniu Carada

Au urmat acțiunile practice de organizare concretă a instituției. Foarte repede au fost angajați primii funcționari și au fost publicate Statutele B.N.R. în *Monitorul Oficial*, la 25 mai/6 iunie 1880. În 15/27 și 16/28 iulie 1880 a avut loc prima Adunare Generală a Acționarilor B.N.R. și s-a constituit Societatea Acționarilor B.N.R., la care a fost prezent și prim-ministrul Ion C. Brătianu, care l-a prezentat acționarilor pe primul guvernator Ion I. Câmpineanu (cel al cărui portret deschide Galeria guvernatorilor din Palatul B.N.R. Lipscani), fiul colonelului Ion Câmpineanu. Ion C. Brătianu a apelat la el, după ce nu reușise să-l convingă pe Eugeniu Carada să accepte această demnitate. Carada, un personaj oarecum conflictual, se certase cu Carol I și fusese în spatele mișcării de la Ploiești, dar, în vara anului 1880, el era deja la Paris, unde încerca să rezolve problema tipăririi primelor bilete ale B.N.R.

Aceasta a fost marea schimbare adusă prin crearea B.N.R.: tipărirea banilor de hârtie, cu acoperire în metale prețioase. Dacă ar fi să comparăm această adevărată revoluție monetară cu cea din zilele noastre, a fost una mai puternică decât introducerea cardului după 1990, deoarece presupunea ca vânzătorul unei mărfi să accepte plata acesteia în bancnote. Atunci când primul negustor de pe Calea Victoriei a acceptat cele dintâi bilete ale Băncii, lumea s-a adunat ca la spectacol. Este adevărat că negustorul s-a grăbit apoi să meargă la ghișeele Băncii pentru a converti bancnotele B.N.R. în monete de aur, ceea ce asigura elementul de credibilitate, dar primul pas fusese făcut.

S-a păstrat în arhiva noastră procesul-verbal al primei Adunări Generale, în cadrul căreia acționarii au ales pe cei patru directori și patru cenzori ai Băncii Naționale, pe care aveau dreptul să-i aleagă, pe lângă cei doi directori și trei cenzori numiți de Guvern, ca urmare a participării statului cu o treime la constituirea capitalului băncii. Organizarea a două tururi de scrutin a determinat prelungirea adunării mult după miezul nopții. Iată un pasaj din acel proces-verbal: „Urmând a se proceda la o a doua votare, deoarece ceilalți doi directori și cel de-al patrulea cenzor n-au întrunit majoritatea absolută, și având în vedere că ședința, deschisă în ziua de 15 iulie la 9 ore dimineața, a durat până azi, 16 iulie, la 4 ore dimineața, s-a dispus a se suspenda ședința pentru opt ore, anunțându-se redeschiderea tuturor domnilor acționari pentru ora 11 dimineața“ (probabil erau obosiți, căci n-au calculat corect, între ora 04.00 și ora 11.00 sunt doar șapte ore!).

Dacă în primul tur au fost votați directorii Theodor Ștefănescu și Theodor Mehedințeanu și cenzorii Ștefan Ioanid, Menelas Ghermani și Emanuel Hillel Manoah, după „despuierea“ celui de-al doilea scrutin, s-a constatat că voturile acționarilor au fost în favoarea directorilor Emil Costinescu și Dimitrie Bilcescu și a cenzorului Constantin Angelescu. „Prin alegerile de mai sus – se încheie procesul-verbal – complectându-se partea a III-a a ordinei zilei, domnu guvernator a ridicat ședința la ora 10 seara“.

Dincolo de aceste amănunte, care conservă ritmurile unei alte epoci, avem însă și o descriere de ansamblu a acestui moment în

ziarul liberalilor, la care lucrase și Carada, *Românul*, în care se putea citi: „Niciodată, pentru nicio întreprindere economică nu s-au văzut întrunite la un loc un așa mare număr de persoane, de la bărbații cei mai avuți ai țării până la omul cel mai sărac, care a economisit o mică sumă, ban cu ban“.

Directorii și cenzorii aleși de acționari împreună cu cei desemnați de Guvern s-au întrunit în prima ședință a Consiliului general la 24 iulie/5 august 1880. Procesul-verbal întocmit cu acel prilej ne spune ce probleme s-au aflat pe ordinea de zi, respectiv: mutarea provizorie a Băncii, care ocupa câteva camere închiriate de Senat în clădirea Universității, la sediul Creditului Funciar Rural, din strada Colței, o clădire care există încă; citirea raportului trimis de Eugeniu Carada, delegatul Guvernului și reprezentantul B.N.R. la Paris, prin care acesta solicita autorizația de a comanda materialul tipografic necesar imprimeriei Băncii. Consiliul a încuviințat comanda și l-a autorizat pe Carada să-și continue în străinătate misiunea sa.

De altfel, multitudinea aspectelor presupuse de organizarea Băncii, precum și rolul lui Eugeniu Carada în acest proces pot fi reconstituite prin coroborarea informațiilor din aceste procese-verbale cu cele aflate în corespondența purtată între guvernatorul Ion I. Câmpineanu și Eugeniu Carada. Această corespondență s-a păstrat în Arhiva noastră, unde se află și mai multe facturi pentru plățile efectuate de Carada la Paris, acolo unde locuia pentru moment pe Rue de Gramont nr. 2, la Hotel du Périgord. Pentru ilustrație, am ales două dintre ele, una de la firma Marinoni, care a furnizat Băncii Naționale două prese pentru imprimarea biletelor, și cealaltă, de la firma Foucher Frères pentru furnizarea materialului tipografic. Carada a cumpărat tot ce era mai bun în acea vreme.

A doua zi după menționata ședință a Consiliului general, la 25 iulie/6 august, guvernatorul Ion I. Câmpineanu i-a scris lui Eugeniu Carada pentru a-l înștiința că au fost aprobate de Consiliul general al B.N.R. contractele încheiate pentru realizarea acțiunilor și biletelor Băncii, precum și faptul că s-a admis imprimarea biletelor de bancă în țară. La 2/14 august, Carada se grăbea să-i răspundă lui Câmpineanu. Scrisoarea are patru file din care am ales câteva pasaje:

„Domnule Guvernatore,

La adresa Domniei Voastre […], am onoarea a răspunde că, onoratu de încrederea administrațiunii Băncei Naționale a României, voiu continua a-i da tot concursul meu aicea, pe câtu timpu va fi trebuinciosu pentru terminarea comenzilor de materiale și îndrumarea tuturor lucrărilor relative la fabricarea biletelor.

În consecință, mă grăbesc a vă face cunoscut că fabricarea filigranelor se urmează cu toată celeritatea posibilă la Banca Franciei și că fabricarea hârtiei se va urma conform contractului și câtu se poate mai repede. În septembrie vomu începe a avea hârtia de 20 lei gata de expediere […] Construcțiunea mașinilor pentru imprimerie încă nu va fi terminată decâtu pe la noiembrie, căci, așa

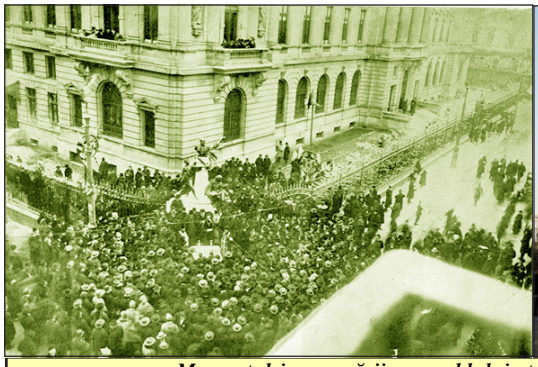

Momentul inaugurării ansamblului statuar, în 1924, și ansamblul restaurat

precum am arătatu în raportul meu de la 2 iulie, această construcțiune cere pentru unele aparate două sau trei luni și pentru altele chiar mai mult […] Binevoiți, Domnule Guvernatore, a primi asigurarea înaltei mele considerațiuni."

La 5/17 septembrie 1880, a avut loc prima ședință a Consiliului de Administrație al Băncii, care a luat mai multe decizii, printre care: înștiințarea lui Eugeniu Carada să includă printre materialele tipografice comandate și două serii de cifre pentru numerotarea biletelor de bancă; expedierea, la Paris, a semnăturilor tuturor membrilor Consiliului de administrație pentru a fi gravate; executarea, la Paris, a sigiliului Băncii, în vederea obținerii unei forme îngrijite, adaptate la mașina de timbrat ce urma să fie achiziționată tot de la Paris. Se decide că sigiliul va purta de jur-împrejur inscripția „Banca Națională a României", iar în mijloc o monogramă cu inițialele BNAR; întocmirea unei scrisori prin care i se solicită lui Eugeniu Carada urgentarea demersurilor sale vizând fabricarea hârtiei și executarea planșelor și a clișeelor pentru tipărirea în țară a primelor bilete de bancă, precum și achiziționarea cernelurilor necesare; plecarea la Paris a directorului Th. Ștefănescu, pentru a studia la fața locului organizarea Băncii Franței. Profesor de contabilitate la Școala Superioară Comercială de Băieți din București, Theodor Ștefănescu a fost primul director al Serviciului contabilitate și cel care a organizat contabilitatea Băncii Naționale a României după model francez.

Se cuvine să subliniez câteva aspecte privind rolul lui Eugeniu Carada în înființarea B.N.R. În 1880 și 1881, deși nu era la București, aproape că nu este întrunire a conducerii Băncii care să nu menționeze numele lui Carada. De aceea, noi îl considerăm „părintele Băncii Naționale" și ne străduim să-i conservăm memoria, atrăgând atenția asupra meritelor sale incontestabile. Chiar de la dispariția sa, în februarie 1910, cei care l-au cunoscut au gândit omagierea lui post-mortem ca pe aceea a unui model, așa cum rostea viitorul guvernator I.G. Bibicescu în 1910: „a trăit Carada o viață de muncă cum puțini au muncit; o viață de luptă cum puțini au luptat; o viață de sacrificii cum nu știu să fie altul ca să fi făcut; și toate: viață, muncă, luptă și sacrificii, toate au fost închinate binelui public!". În 1924, a fost inaugurat, în colțul grădinii Băncii, la intersecția străzilor Lipscani și Eugeniu Carada, ansamblul statuar ce includea bustul din bronz realizat de sculptorul Ernest Dubois. În 1937, a fost inaugurat monumentul de la Craiova, realizat de Mihai Onofrei. Pe acest monument au fost inscripționate și celebrele cuvinte ale lui Carada: „Pentru România liberă oricând, oricum, cu oricine și contra oricui".

Instaurarea regimului comunist a dus la demolarea și dispariția bustului de la București, iar întâlnirea mea cu Eugeniu Carada a avut loc înainte de 1989, când profesorul Costin Murgescu m-a trimis să caut acest bust. Profesorul Murgescu a fost cel care l-a redescoperit pe economistul Carada, în pofida scrierilor puține ale celui din urmă.

După ce am încercat, fără succes, să identificăm bustul undeva în București, aruncat în vreun depozit sau în vreo curte, Consiliul de Administrație al B.N.R. a hotărât, în 2007-2010, să se realizeze, după schițele originale, păstrate în arhiva B.N.R., restaurarea întregului ansamblu, pe care l-am inaugurat în anul 2013. Cu același prilej, am publicat și volumul *Eugeniu Carada. Corespondență și mărturii inedite*. Aceste eforturi au fost prelungite către tânăra generație, mai ales

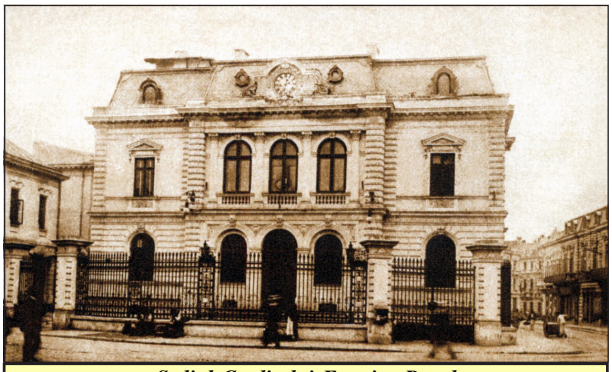

Sediul Creditului Funciar Rural

că, din nefericire, au dispărut atât casa mamei lui Carada din Slăviteşti, jud. Vâlcea, cât şi casa lui Carada din Bucureşti, din strada Pitar Moş. De aceea, am convenit cu reprezentanţii Inspectoratului Şcolar Vâlcea, judeţul de unde vine familia mamei lui Carada, Petriţa, să organizeze câte un colţ documentar „Eugeniu Carada“ la câteva şcoli din judeţ.

Arhiva B.N.R., aşa cum arată astăzi

Revenind la evenimentele din toamna anului 1880, pentru că tipărirea primelor bilete ale Băncii s-a dovedit foarte laborioasă, la 9/21 septembrie 1880, Consiliul general a decis aplicarea însemnelor B.N.R. pe biletele ipotecare aflate în rezerva Ministerului de Finanţe şi punerea lor în circulaţie ca bancnote ale Băncii. Biletele ipotecare fuseseră emise pentru finanţarea Războiului de Independenţă. Până la intrarea în circulaţie a primelor bancnote, acestea au circulat ca înlocuitori ai biletelor de bancă.

De asemenea, în toamna anului 1880, au fost luate şi alte decizii importante, dintre care am reţinut: dezbaterea şi aprobarea Regulamentului interior, care reglementa: capitalul şi operaţiunile Băncii; bilanţul şi bugetul; atribuţiile Consiliului de Administraţie, ale Consiliului general, ale Adunării generale a acţionarilor, ale comisarului Guvernului; atribuţiile celor şapte servicii din Centrala B.N.R. (respectiv: Secretariatul general; Serviciul scont; Serviciul acţiuni, fonduri publice, depozite şi împrumuturi; Serviciul fabricarea şi contabilitatea biletelor de bancă; Contabilitatea generală; Casieria; Controlul general). S-au fixat şi taxele pentru: scont – 5% pe an, lombard – 6% pe an, avansuri pe bucăţi de aur şi argint – 4% pe an.

La 30 noiembrie, ziarul *Curierul financiar* anunţa punerea în circulaţie a biletelor ipotecare cu supratipar, iar a doua zi, la 1/13 decembrie 1880, ghişeele Băncii au fost deschise publicului. Entuziast, ziarul *Românul* titra: „cifra afacerilor din această zi a întrecut, după cât ni se asigură, toate aşteptările“.

La 31 decembrie 1880 (stil vechi), în conformitate cu primul bilanţ al B.N.R., datele contului de profit şi pierderi arătau, sub semnătura directorului Theodor Ştefănescu, că în luna decembrie 1880, cheltuielile B.N.R. fuseseră de 79.567 lei, iar veniturile de 119.399 lei.

O să depăşesc graniţa anului 1880, pentru a spune că în primele luni ale anului următor s-au mai întâmplat două evenimente foarte importante. Au fost emise primele bilete ale B.N.R.: biletele de 20, 100 şi 1.000 lei, tipărite în imprimeria instalată în clădirea Creditului Funciar Rural. Ele au intrat treptat în viaţa cotidiană a românilor. La 1/13 martie 1881 (Craiova şi Iaşi) şi la 16/28 martie 1881 (Galaţi şi Brăila) au fost deschise primele patru sucursale.

Astfel, deşi nu trecuse un an de la publicarea legii de înfiinţare a Băncii, în martie 1881 instituţia era organizată, funcţiona şi începea să producă revoluţia mentală reprezentată de înlocuirea monetei sunătoare cu biletele de bancă, asigurând, în acelaşi timp, prin creditul de scont, capitalul ieftin atât de necesar modernizării economiei româneşti. A fost revoluţionara trecere de la punga cu bani la portofel (din francezul *portefeuille)*, un proces mai amplu decât introducerea cardului bancar în anii ’90, dar care a durat mai puţin decât cel din urmă.

Astăzi, când marcăm 135 de ani de la înfiinţarea Băncii Naţionale a României, putem enumera câteva înfăptuiri menite să păstreze patrimoniul istoric al instituţiei noastre.

Despre arhiva şi biblioteca B.N.R.

În anii ’90, condiţiile de păstrare a documentelor şi dotările din Arhiva istorică a B.N.R. se situau la nivelul anilor ’50. Spaţiul era insu-

ficient, existau chiar și zone insalubre, iar dotarea tehnică era inexistentă.

Sădirea unor noi arbori în Parcul cu platani

Pentru conservarea acestui tezaur documentar potrivit exigențelor contemporane, Banca Națională a făcut eforturi deosebite. Astfel, depozitele Arhivei B.N.R. au fost reamenajate și dotate cu mijloace de păstrare ce asigură conservarea în cele mai bune condiții a patrimoniului nostru documentar. În plus, în prezent, se derulează un amplu program pentru digitizarea și microfilmarea arhivei istorice, astfel încât acest tezaur documentar să fie în egală măsură protejat în fața deteriorării pricinuite de trecerea timpului și accesibil publicului interesat de istoria Băncii centrale și a sistemului bancar din România. Puține instituții se pot mândri cu o astfel de arhivă atât din perspectiva valorii documentelor, cât și din aceea a condițiilor moderne de conservare a documentelor și de acces la informațiile conținute de acestea.

Biblioteca B.N.R. a cunoscut, de asemenea, un semnificativ proces de îmbunătățire, după ce a fost distrusă în anii '50 ai secolului trecut, asemenea multor biblioteci din România, când au fost arse numeroase cărți valoroase. Astăzi, Biblioteca este frumoasă și accesibilă, fondul său de carte numărând 18.668 volume. Am desfășurat un întreg efort de recuperare a fondului de carte al vechii biblioteci. Probabil, actuala bibliotecă va deveni una de carte veche și vom organiza o bibliotecă electronică. De asemenea, un aspect care merită menționat este legat de faptul că ne-am ocupat de apariția unor lucrări valoroase.

În Biblioteca B.N.R. avem colecția completă a lucrărilor editate între 1938 și 1942 sub titlul „Biblioteca monetară, economică și financiară". În 1992 tradiția a fost reluată și am refăcut colecția „Biblioteca Băncii Naționale a României", în care, până în anul 2009, au apărut 40 de titluri. Anul trecut a fost inaugurată o nouă serie a acestei colecții. Noua serie a început cu volumul lui Victor Slăvescu, *Istoricul Băncii Naționale a României (1880-1924)*, iar anul acesta am inaugurat evenimentele consacrate celor 135 de ani ai Băncii cu Virgil Madgearu, *Curs de economie politică*.

Pentru că este un moment de bilanț, doresc să menționez, în final, că B.N.R. are grijă nu numai de patrimoniul ei istoric, cultural și imobiliar, ci și de patrimoniul natural pe care l-a moștenit. Dacă în 2010 am „dat seamă" cu privire la refacerea celor trei palate ale Băncii și a mai multor sucursale, acum, la aniversarea a 135 de ani, dăm seamă de maniera în care am conservat Parcul cu platani, din București. Acolo se află exemplare aduse din Franța în timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Încercăm să-i salvăm pe cei bătrâni, dar, în același timp, am inițiat, împreună cu doamna Grațiela Gavrilescu, ministrul Mediului, și domnul Sorin Câmpeanu, ministrul Educației și Cercetării, o acțiune de plantare a unor arbori noi, pentru a-i înlocui pe cei care nu mai rezistă. Când a fost creat, parcul era situat la marginea orașului. Azi, a ajuns una dintre puținele oaze de verdeață, în centrul unei metropole care a fost odată plină de verdeață.

Din perspectiva celor 135 de ani, putem spune că Banca Națională a României este o instituție matură care a împărtășit din plin destinul național și, parafrazându-l pe Nicolae Iorga, am să adaug că „pentru a putea trăi în viitor", o instituție „trebuie să capete conștiința trecutului său".

Mugur ISĂRESCU,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

ARHIVA ISTORICĂ DIGITIZATĂ A BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Banca Națională a României păstrează în depozitele arhivei proprii un important fond de documente rezultate din activitatea institutului de emisiune începând de la înființarea sa în 1880, de la care aniversăm trecerea a 135 de ani. O parte a acestui fond arhivistic prezintă, prin informațiile conținute, interes pentru cercetarea istorică. Numeroși cercetători solicită în prezent posibilitatea de a studia aceste documente, preocupați fiind de problematica rezultată din istoria Băncii Naționale și a sistemului bancar din România, ca parte a istoriei noastre naționale și ca reper în racordarea societății românești la ritmurile istoriei europene și mondiale prin rolul asumat de institutul de emisiune în modernizarea societății.

De-a lungul existenței sale, Banca Națională a României a clădit o adevărată tradiție în protejarea și promovarea valorilor culturale, inclusiv a celor aflate în patrimoniul propriu, fondul documentar păstrat în arhiva institutului de emisiune putând fi considerat ca un adevărat al doilea tezaur al Băncii. Urmând această tradiție, prevederile legislației arhivistice naționale referitoare la păstrarea documentelor cu valoare deosebită, precum și recomandările formulate la nivel internațional de forurile europene și mondiale în domeniul arhivisticii, Banca Națională a României manifestă o grijă deosebită pentru conservarea arhivei proprii. În ultimele două decenii, arhiva Băncii a trecut printr-un amplu proces de modernizare. Depozitele destinate păstrării documentelor au fost dotate cu echipamente de arhivare moderne, menite a asigura păstrarea fondurilor de documente în cele mai bune condiții.

Această preocupare a fost generată în egală măsură de grija pentru conservarea documentelor, cât și de dorința de a se asigura accesul cât mai larg la informațiile cuprinse în arhiva istorică. Pornind de la aceste deziderate, în anul 1998 a fost demarat procesul de constituire a fondului de asigurare a documentelor cu valoare istorică din arhiva B.N.R., prin scanarea și microfilmarea acestora.

Au fost cuprinse în acest proiect documentele create de-a lungul timpului de structurile de conducere ale Băncii Naționale (Consiliul de Administrație, Consiliul general, Consiliul de cenzori, Adunarea generală a acționarilor). Printre documentele scanate putem regăsi mărturii privind cele mai importante momente din istoria Băncii, începând cu deciziile privind stabilirea nivelului taxei scontului, continuând cu dezbaterile din anul 1916 referitoare la evacuarea tezaurului B.N.R. la Moscova, realizarea Unificării Monetare în primii ani de după Primul Război Mondial, etatizarea institutului de emisiune începând cu 1 ianuarie 1947 etc. Au fost, de asemenea, digitizate documentele create de câteva dintre departamentele din structura institutului de emisiune, printre acestea Secretariatul Băncii, unde putem regăsi și corespondența purtată în anul 1880 de Eugeniu Carada, unul dintre ctitorii institutului nostru

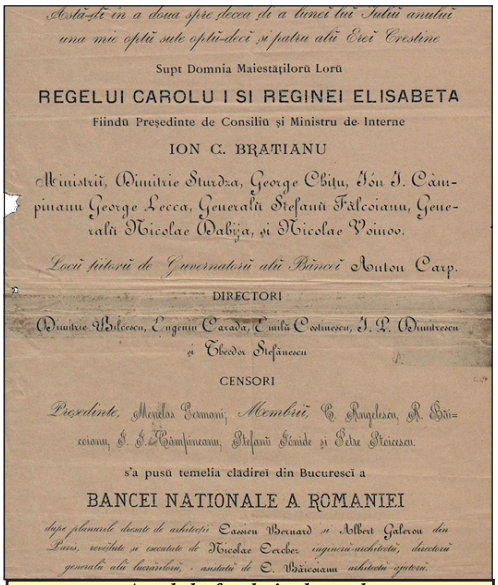
Astă-zi în a doua spre zecea zi a lunei lui Iulie anului una mie optu sute optu-deci și patru alu Erei Creștine

Supt Domnia Maiestăților Lorŭ

REGELUI CAROLU I SI REGINEI ELISABETA

Fiindŭ Prețedinte de Consiliŭ și Ministru de Interne

ION C. BRATIANU

Ministriĭ, Dimitrie Sturdza, George Chițu, Ion I. Câmpinianu George Lecca, Generalŭ Ștefanŭ Fălcoianu, Generalŭ Nicolae Mabija, și Nicolae Voinov.

Locŭ ținătorŭ de Guvernatorŭ alŭ Băncei Anton Carp.

DIRECTORI

Dimitrie Bălăceanu, Eugeniu Carada, Emilŭ Costinescu, I. P. Dumitrescu și Theodor Ștefănescu

CENSORI

Prețedinte, Nicolae Germani; Membriĭ, C. Rangheș, A. Băicoianu, I. I. Câmpinianu, Ștefanŭ Hendie și Petre Mărcescu.

s'a pusŭ temelia clădirei din Bucurescĭ a

BANCEI NATIONALE A ROMANIEI

după planurile făcute de architecții Cassien Bernard și Albert Galeron din Paris, revizuite și executate de Nicolae Socoloiu inginerŭ-architectŭ, directorŭ generalŭ alŭ lucrărilorŭ, asistatŭ de C. Băicoianu architectŭ-șefŭ.

Actul de fundație depus la temelia Palatului Băncii Naționale a României

de emisiune, cu Ion I. Câmpineanu, primul guvernator al B.N.R. Efortul pentru scanarea și microfilmarea arhivei istorice a cuprins și documentele create în perioada interbelică de Serviciul de studii al B.N.R., printre acestea numărându-se referate, documentări, studii semnate de personalități în domeniul financiar-bancar, dintre care amintim pe Costin C. Kirițescu, autorul lucrării *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, precum și pe Mihail Grigore Romașcanu, cunoscut pentru volumul dedicat tezaurului României evacuat la Moscova în anii Primului Război Mondial.

Pe această cale au fost realizate copii digitale și pe microfilm pentru aproximativ 40% dintre documentele cu valoare istorică păstrate în arhiva Băncii Naționale. Copiile digitale ale documentelor din arhiva istorică a B.N.R. sunt stocate pe suporturi de date magneto-optice cu durată mare de viață și sunt gestionate cu ajutorul unei aplicații informatice. Aceasta asigură accesul rapid la documente, consultarea simultană a aceluiași document de către mai mulți utilizatori, copierile succesive fără degradarea documentului original, îmbunătățirea calității imaginilor rezultate din scanarea documentelor prin intermediul procesării electronice. Astfel, documente care în original, din cauza trecerii timpului, au devenit greu, iar în unele cazuri imposibil de citit, în copia digitizată sunt accesibile lecturii. Acesta este cazul celor peste 1.000 de file cuprinzând copii după corespondența guvernatorului I.G. Bibicescu din perioada 1914-1921.

De o importanță deosebită pentru cercetător este însă posibilitatea oferită de aplicația informatică ce asigură gestionarea arhivei istorice digitizate a B.N.R. de a facilita regăsirea informațiilor cuprinse în documentele scanate. Aceasta se poate realiza întrucât fiecărui document sau dosar digitizat îi este asociat un set de date care cuprinde pe lângă reperele necesare identificării unității arhivistice respective (cota arhivistică) și informații privind data emiterii documentului sau, în cazul unui dosar, intervalul de timp când au fost create documentele aflate în acesta, precum și cele mai importante probleme cuprinse în actul sau dosarul respectiv. Pornind de la aceste descrieri, aplicația informatică permite regăsirea documentelor în funcție de data creării, structura emitentă, problematica, numele persoanelor, instituțiilor etc. la care se face referire în acestea.

Documentele din arhiva istorică a Băncii Naționale a României, inclusiv cele digitizate, sunt accesibile publicului interesat de trecutul Băncii centrale în condițiile Legii Arhivelor Naționale nr. 16/1996. Cercetarea documentelor pentru realizarea de studii și documentări având caracter științific se poate realiza în cadrul sălii de studiu a arhivei B.N.R., situată în imobilul Băncii Naționale din București. Solicitările privind accesul la arhiva istorică a institutului de emisiune pot fi transmise la adresa: arhiva@bnro.ro. De asemenea, informații privind documentele accesibile publicului și condițiile de cercetare a acestora se pot regăsi în pagina web a Băncii Naționale a României www.bnro.ro la secțiunea Arhiva.

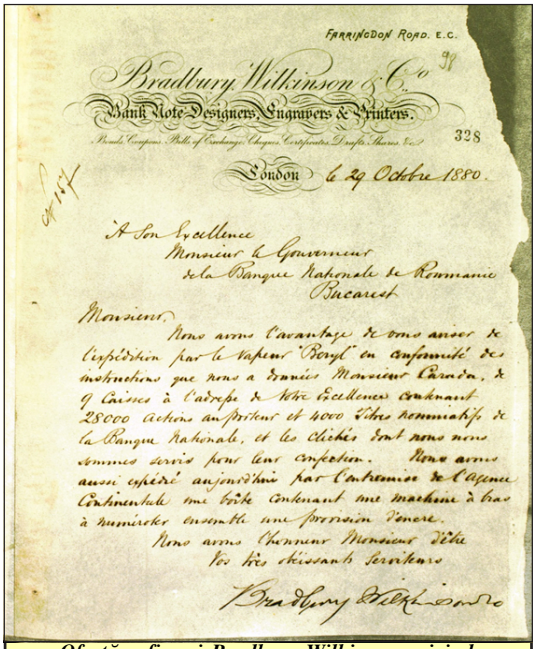
FARRINGDON ROAD. E.C.

Bradbury Wilkinson & Co.

Bank Note Designers, Engravers & Printers.

Bonds, Coupons, Bills of Exchange, Cheques, Certificates, Drafts, Shares, &c.

328

London 29 Octobre 1880.

A Son Excellence
Monsieur le Gouverneur
de la Banque Nationale de Roumanie
Bucarest

Monsieur,

Nous avons l'avantage de vous aviser de l'expédition par le vapeur Beryl en conformité des instructions que nous a données Monsieur Canada, de 9 Caisses à l'adresse de Votre Excellence contenant 28000 actions au porteur et 4000 titres nominatifs de la Banque Nationale, et les clichés dont nous nous sommes servis pour leur confection. Nous avons aussi expédié aujourd'hui par l'entremise de l'agence Continentale une brûle contenant une machine à bras à numéroter ensemble une provision d'encre.

Nous avons l'honneur Monsieur d'être
Vos très obéissants serviteurs

Bradbury Wilkinson & Co

Ofertă a firmei Bradbury Wilkinson privind tipărirea acțiunilor Băncii Naționale, octombrie 1880

Brîndușa COSTACHE, Banca Națională a României

CARADA, PĂRINTELE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Dacă mă întorc cu gândul la începuturile mele istoriografice, acum 71 de ani, trebuie să-mi exprim recunoștința față de nepotul lui Mihai Kogălniceanu, bărbatul de stat, care purta și el același nume și era fondatorul Fundației ce avea să editeze în continuare Arhiva Românească**. Căsătorit cu Olga Brăiloiu, verișoară primară a unui bunic al meu, mi-a pus la dispoziție pentru a o publica o scrisoare a unui tânăr român în care se relatau evenimentele revoluționare din februarie 1848 desfășurate la Paris, subliniindu-se de asemenea comportamentul pe care-l avuseseră tinerii români aflați în acel moment în capitala Franței. A fost primul meu studiu publicat în** Revista Istorică Română**, în 1945.**

Fotografie de Lucian Tudose

De fapt, prin această scrisoare și conținutul ei mi se deschisese larg o fereastră spre o lume aparte, cea a pașoptiștilor, făuritorii României moderne. A fost un contact direct, nemijlocit, cu ceea ce avea să fie principalul meu domeniu de activitate istoriografică.

Lumea aceasta a unor tineri patrioți, iubitori ai țării lor, dar în același timp slujitori ai ideilor înaintate, dezinteresați din punct de vedere material – este drept fiind și beneficiarii, în cea mai mare parte, ai statutului privilegiat și ai bunăstării părinților lor – a devenit pentru mine un model și un permanent îndemn.

Scrisoarea cu pricina era scrisă de fratele lui Vasile Alecsandri, dar ea mi-a pus în față și tovarășii de luptă și idei ai pașoptiștilor. Aceștia au devenit, în perioada următoare – și pot să spun întreaga viață –, obiectul atenției mele prioritare ca tânăr istoric. Dintre ei m-au atras cei situați pe poziții radicale, un Bălcescu, dar în mare măsură frații Brătianu și C.A. Rosetti.

Am urmărit activitatea radicalilor, locul lor în procesul atât de complicat și complex al făuririi României, înca-

drarea lor în lumea politică a epocii respective, liderii lor, dar și răsunetul lor și de asemenea tinerii care li s-au alăturat. Așa am ajuns și la Eugeniu Carada, unul dintre marii constructori instituționali ai țării.

Carada reprezintă un caz singular. Aparent a fost un mare izolat față de societate, deși în realitate el era prezent pe multe planuri, dar o făcea cu discreție, din umbră, uneori chiar conspirativ. Cu bunicul macedonean, cu tatăl Nicolae, cu mama Petrița Slăvitescu aparținând boierimii oltene, Carada s-a afirmat de tânăr la învățătură la viitorul Liceu „Carol I", dar și la școala privată a lui Raymond, unde și-a format o temeinică însușire a limbii și culturii franceze.

Eugeniu Carada în vremea când era redactor la ziarul Românul

La 18 ani a venit la București, de unul singur, dormind și în Cișmigiu, căci lipsurile materiale l-au încercat. Dar s-a implicat din plin în frământările momentului. A împlinit 20 de ani în anul încheierii Tratatului de la Paris din 1856, fiind și unul dintre slujbașii vremelnici ai Adunării Ad-hoc din 1857. Apoi, în 1857 și 1858, s-a găsit la Paris, începând, încă înainte de Unire, activitatea de ziarist și pe cea de dramaturg.

Din toamna anului 1859, alăturarea lui Carada de radicali a fost evidentă. C.A. Rosetti l-a apreciat și l-a însărcinat să-l secundeze la *Românul*, de care Carada avea să fie legat lungă vreme. Este și etapa din viața sa când el s-a manifestat ca adversar și a conspirat împotriva domnitorului Cuza. În perioada „monstruoasei coaliții", el a fost redactorul ziarului clandestin *Clopotul* și n-a putut evita o temporară arestare alături de Rosetti și Brătianu.

A plecat în Franța, tot ca uneltitor împotriva lui Alexandru Ioan Cuza, și împreună din nou cu Ion C. Brătianu și cu Anastase Panu și-a evidențiat însușirile de luptător politic. Relația sa cu Brătianu a devenit deosebit de strânsă, el fiind preocupat în perioada următoare și de formarea tinerilor fii ai liderului radical.

Acțiunea radicalilor potrivnică domnitorului Unirii, căruia îi reproșau nerespectarea libertăților, a fost încununată de succes, cu asentimentul tacit al celui vizat. A urmat faza a doua, aducerea prințului străin preconizat de Adunările Ad-hoc, depășindu-se momentul de criză cauzat de refuzul domniei de către contele de Flandra.

Lui Brătianu i s-a datorat, de data aceasta, în largă măsură, obținerea consimțământului principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. Totodată, în prima fază a domniei domnitorului Carol, colaborarea acestuia cu radicalii a fost deosebit de strânsă, iar Carada a ocupat postul de șef de cabinet al ministrului Brătianu. Dar faza întâi a fost depășită. În 1868 guvernărilor radicale li s-a pus capăt la intervenția Prusiei și a lui Napoleon al III-lea; din susținători ai noului domnitor, radicalii au devenit adversarii săi.

Conspiratorul s-a trezit din nou în Eugeniu Carada. De data aceasta, de pe poziții republicane se arăta adversar al principelui, dar, în același timp, el își intensificase legăturile cu Mazzini și cu revoluționarii continentului.

De asemenea, adversar al dualismului austro-ungar care se perfectase, el s-a implicat în acțiuni de sprijinire a românilor transilvăneni. Momentul culminant al acestei faze a fost în vara anului 1870, în timpul crizei franco-germane, când se preconizase o mișcare în șapte orașe, prin care se urmărea răsturnarea domnitorului, dar Candiano Popescu, spirit aventuros, declanșase prematur acțiunea, compromițând-o. Învinuit de a fi în fruntea acestui complot al Republicii de la Ploiești, Carada a fost supus judecății Curții cu juați din Târgoviște, dar a fost achitat, având în vedere agitația politică care stăpânea țara.

În perioada următoare, el a continuat să fie mâna dreaptă a lui Brătianu, secundându-l credincios ca o umbră. Va mai trebui însă să treacă aproape un deceniu înainte ca liberalii să obțină din nou formarea guvernului. Carada își va urma traseul, oarecum misterios, consecvent cu sine însuși, lecție pe care i-o dăduse C.A. Rosetti. A fost prezent când a fost creat Partidul Național Liberal și avea să fie conducătorul Ocultei, al grupului conducător cu rol diriguitor esențial. Totodată, a continuat să trăiască într-o aparentă izolare, refuzând să fie parlamentar sau ministru, păstrându-și mai departe, intransigent, pozițiile republicane.

Relațiile dintre el și domnitorul, iar apoi regele Carol I, pot fi un exemplu de bună conduită. Se respectau reciproc, dar Carada evita orice funcție sau sarcină care i-ar fi impus relația directă cu monarhul, evitând și mersul pe Calea Victoriei prin fața Palatului și mai mult decât atât, el împiedicând chiar să se creeze condițiile unei întâlniri aparent întâmplătoare. La moartea mazzinianului intransigent, regele a cerut trecerea cortegiului funerar prin fața Palatului pentru ca garda să poată da onorul celui dispărut: gest neîndoielnic semnificativ.

La revenirea la putere a liberalilor și implicit a radicalilor, Carada și-a reluat atribuțiile pe lângă prim-ministru, îndeplinind misiuni în Franța, stând în preajma sa în vremea războiului de neatârnare ca și în cea a Congresului de la Berlin. Dar, în această parte a vieții sale, lui Carada avea să i se încredințeze

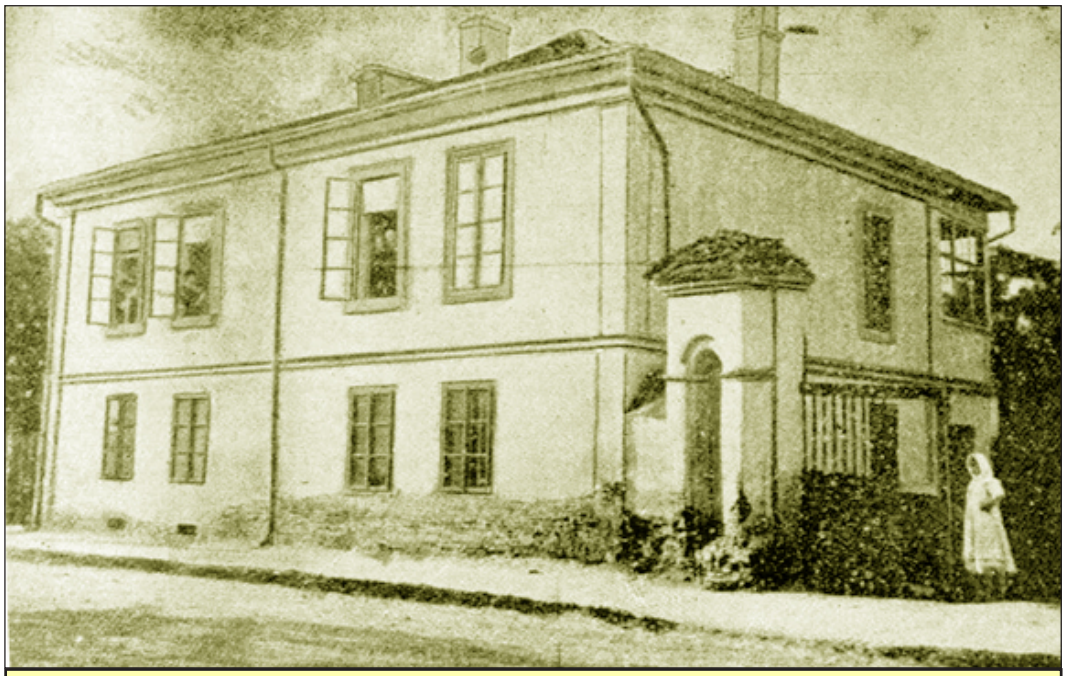

Casa din Craiova unde s-a născut

sarcina principală, aceea de organizator și de fapt conducător al Băncii Naționale a României. El demonstrase însușirile sale în domeniul economiei și al creditului și, în același timp, statutul instituției centrale bancare care i se destina presupunea o libertate de mișcare și acțiune care nu ființa în alte domenii. Era exact noua direcție ce trebuia dată în deceniile celei de-a doua jumătăți a vieții sale.

Din pricina republicanismului său a refuzat funcția de guvernator pe care Brătianu i-o destinase, considerându-l cel mai înzestrat pentru a o ocupa. Dar, cu toate acestea, în realitate, timp de trei decenii, el a fost conducătorul Băncii Naționale a României, preconizată în programul de la 1848 și care ajunsese să fie instituită prin Legea din 17/29 aprilie 1880. Mai mult decât atât, Carada a fost și organizatorul, cel care a știut cu pricepere să creeze bazele instituționale ale Băncii și totodată să-i afirme locul în cadrul organizatoric al statului modern.

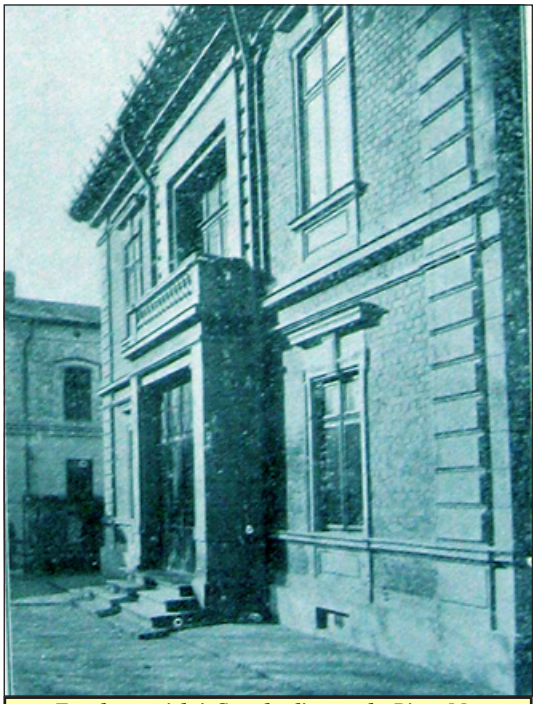

Fațada casei lui Carada din strada Pitar Moș

Carada a achiziționat hârtia pentru imprimarea bancnotelor, ca și mașinile de imprimat și în 1882 a contractat cu antreprenorul Albert Galleron ridicarea edificiului noii instituții, care va fi înălțat după planurile arhitectului Nicolae Cerchez, între 1884 și 1890.

Tot Carada a organizat funcționarea Băncii Naționale, asigurându-i maximum de eficiență și ridicându-i nivelul la parametrii corespunzători. El a fost în mod efectiv un părinte al Băncii, al lucrătorilor din cadrul ei și prin activitatea pe care i-a asigurat-o și prin calitatea acesteia merită recunoștința românilor.

Eugeniu Carada a fost o personalitate cu totul aparte, un izolat totdeauna prezent, dar cu discreție, îmbrăcat în același fel, urmând zilnic același traseu, nefolosind trăsura, neavând relații sociale. Dar, totodată, el era un patriot dedicat cauzei naționale, ajutând cu dăruire pe românii transilvani, efectuând chiar deplasări primejdioase dincolo de munți și sprijinind constant pe frații de dincolo în domeniul cultural, inclusiv tineri la studii, ori plătind amenzile ziarelor. O atitudine similară a avut și față de basarabeni și în special față de Constantin Stere.

Acest patriot dăruit, pasionat al cauzei naționale, constructor al statului modern român, fondator și constructor al Băncii Naționale a României, a ocupat o poziție de excepție printre bărbații făuritori ai țării, trăind în locuința din str. Colței nr. 56, iar apoi în casa pe care și-a ridicat-o pe strada Pitar Moș.

Prezent în destinele neamului său, în aparenta sa izolare, Carada a ieșit de pe scena politică la 12/24 februarie 1910, încheindu-și existența fără a lăsa vreun urmaș, căci, după cum constată Nicolae Iorga, „nu se va afla un urmaș al virtuților sale, de simplicitate, renunțare, credință și hărnicie“. Carada rămâne un exemplu și un model, căruia îi datorăm întregul nostru respect și profundă prețuire și să ne dorim să se întruchipeze din nou oameni de dimensiunile și însușirile lui în încercata noastră societate.

Academician Dan BERINDEI

IMPLICAȚII ECONOMICE ALE PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA RĂZBOAIELE MONDIALE. ROLUL B.N.R.

Istoria se repetă? Împlinirea unui număr semnificativ de ani de la evenimente importante din istoria țării sau a Europei și a lumii – 135 de ani de la crearea B.N.R.; 70 de ani de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial; 100 de ani de la Marele Război – ne oferă prilejul să medităm la faptele trecutului și să ne punem întrebări, multe încă fără răspunsuri satisfăcătoare, inclusiv dacă istoria se repetă.

Despre implicațiile economice ale participării României la războaiele mondiale, despre implicarea B.N.R. s-a scris foarte mult. Noi folosim acest prilej mai curând ca un pretext pentru o temă de actualitate: România este pregătită să înfrunte o „furtună" asemănătoare celor două conflagrații mondiale, care dă tot mai multe semne, chiar în preajma granițelor țării?

Tot mai multe voci – în spațiul politic, public, academic etc. – vorbesc despre revenirea la „Războiul Rece" sau, mai grav, la o logică a confruntării specifică secolelor XIX-XX. Între primii autori care au scris despre „noul Război Rece" a fost Gilbert Achcar, în anul 1999. Am preluat ideea și, pornind de la cartea lui Neagu Djuvara (*Războiul de șaptezeci și șapte de ani și premisele hegemoniei americane. 1914-1991*, București, 2008), am propus sintagma „Al Doilea Război de 100 de ani" (1914-2014) într-o lucrare prezentată la Simpozionul de la Universitatea „Babeș-Bolyai", din iunie 2014. În timpul documentării am găsit articolul

Revenirea suveranilor, la 1 Decembrie 1918, în București

jurnalistului american Barry Casselman, care folosise formula anterior menționată în anul 2012.

Argumentul principal pentru această perspectivă este că anii 2008-2014 (cu crizele din Georgia și Ucraina) marchează întoarcerea la o „logică a confruntării“, specifică anilor premergători lui 1914. De altfel, încă din anii ’90, unii analiști apreciau că Europa ar putea reveni, din punctul de vedere al disputelor politice, la „modelul perioadei interbelice“.

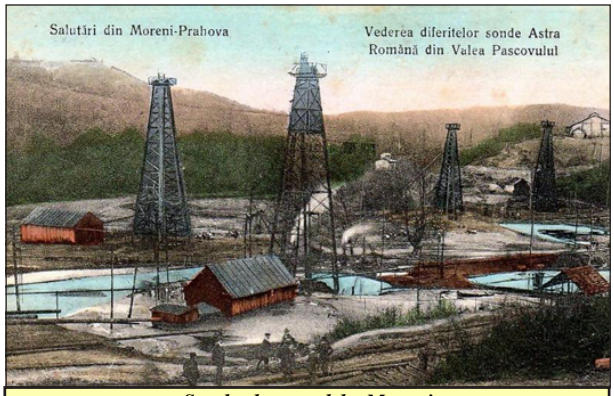

Sonde de petrol la Moreni

Am propus, în consecință, următoarea etapizare, preluând în parte segmentele cronologice consacrate, pe care le integrăm sintagmei menționate și la care adăugăm altele noi: Primul Război Mondial (1914-1918); „Armistițiul“ interbelic (1918-1939); Al Doilea Război Mondial (1939-1945); Războiul Rece (1945-1990/1991); „Armistițiul“ post-Război Rece (1990/1991-2008/2014); Al Doilea Război Rece (2008/2014-?).

Firește, pentru a răspunde titlului, vom acorda ponderea necesară implicațiilor economice și rolului B.N.R. în cele două războaie mondiale, urmând ca la concluzii să comentăm situația actuală.

„Fără B.N.R. nu se putea face războiul...“

La declanșarea Marelui Război, în vara anului 1914, România era o țară mică – cu o suprafață de 137.000 km^2 și o populație de aproximativ șapte milioane de locuitori –, situată între Imperiul Austro-Ungar, cu o graniță comună de aproximativ 1.300 km, și Imperiul Rus, cu o graniță de aproximativ 900 km. Deși între Independență și anul 1914 se realizaseră progrese spectaculoase – se ajunsese la aproape 3.000 km cale ferată (cu gări, depozite, poduri etc.), se constituise o flotă fluvială pe Dunăre și o flotă maritimă, se modernizaseră porturile, se crease o „industrie mare“ (mecanizată), inclusiv în domeniul petrolier, iar urbanizarea era în tendințe ascendente, încât Bucureștiul începuse să fie numit „Micul Paris“ – țara nu era pregătită pentru Marele Război, nici psihologic, dar mai ales economic. România era o țară cu o economie preponderent agrară și doar câteva întreprinderi puteau produce armament.

Evoluția evenimentelor este bine cunoscută. Menționăm doar câteva dintre implicațiile care au afectat economia țării în anii 1914-1918: emisiunea de bilete făcută de administrația militară germană; punerea în vigoare anticipată a Tratatului de la București; distrugerea industriei petroliere; pagube suferite din partea Aliaților (valoarea Casei de Depuneri și stocul de aur al B.N.R.); depozitele B.N.R. din băncile germane; pagubele suferite de civili și de stat estimate la 72 miliarde lei aur, din care Conferința de Pace a recunoscut doar aproximativ 31 miliarde lei aur.

În acest context, ce rol a avut B.N.R. în susținerea efortului de război al țării ? Urmare a stării de excepționalitate, a trebuit să-și schimbe întreaga politică stabilită prin Statut. Și în sinteză aceasta a însemnat: acordarea de împrumuturi statului; scăderea până la 33% a acoperirii în stoc metalic; includerea în stocul metalic a portofoliului străin; scăderea dobânzii la împrumuturile pentru stat de la 4% în 1914... la 1% în 1919!

Evident, pentru dotarea armatei și ducerea războiului au fost necesare cheltuieli uriașe în raport cu perioada de pace. B.N.R. a acordat nouă împrumuturi statului: patru în perioada neutralității (1914-1916) și cinci în perioada 1916-1918.

În concluzie, la finalul războiului, în noiembrie 1918, suma creditului acordat sta-

tului român era de 1,654 miliarde lei, dintre care guvernul utilizase efectiv 1,596 miliarde lei. „Aceste cifre justifică atât aprecierea contemporanilor, potrivit căreia, «fără B.N.R. nu se putea face războiul», cât și pe aceea a conducerii instituției, după care Banca Națională ieșea dintr-un război care, în afară de speranță, distrusese totul, cu un prestigiu sporit și destul de solidă“, cum scriau Cristian Păunescu, Mihaela Tone și Nadia Manea în volumul al doilea al sintezei consacrate istoriei B.N.R.

B.N.R. salvează tezaurul țării și pe cel al Poloniei de nemți, dar și de ruși... După 20 de ani de la încheierea Marelui Război, se declanșează Al Doilea Război Mondial. Care era stadiul economiei țării și al dotării armatei? Legislația adoptată de guvernele liberale a favorizat consolidarea industriei și a capitalului autohton. În anul 1938, industria (împreună cu transporturile) contribuia cu peste 30% la crearea venitului național și asigura aproximativ 80% dintre produsele necesare consumului intern. Progrese importante au fost înregistrate în transporturi; locomotivele și automotoarele românești erau competitive pe plan european; la fel, aviația civilă se putea compara cu ale altor țări europene, care aveau un nivel superior de dezvoltare economică.

Totuși, România era în continuare dependentă la importul de mașini unelte, de produse industriale de înaltă tehnicitate, inclusiv de armament. Deși devenise o țară agrar-industrială, peste 75% din populație lucra încă în agricultură.

Prin raportare la marile puteri economice și militare ale Europei, România anului 1939 nu diferea prea mult de cea din anul 1914. Era în continuare prea mică și prea puțin dotată pentru o conflagrație mondială. Consecințele se vor vedea în anii următori și – într-o anumită măsură – până astăzi.

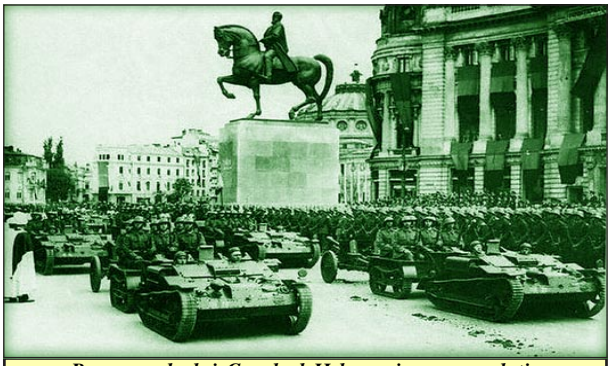

Propaganda lui Carol al II-lea asigura populația că România era pregătită să își apere granițele

Între implicațiile economice ale participării României la Al Doilea Război Mondial se află: urmările rapturilor teritoriale din vara anului 1940, care au însemnat pierderea a aproximativ 1/3 din teritoriu, 1/3 din populație, 1/3 din impozite și 1/3 din resursele economice; efortul economic pentru Campania din Est, dar și din Vest; statutul de stat învins și în consecință despăgubiri de război impuse prin Convenția de Armistițiu și Tratatul de Pace de la Paris, care au avut caracterul unui dictat economic. Suma plătită U.R.S.S. (300 milioane dolari) ca despăgubire de război – la paritatea dolarului din perioada anterioară declanșării conflagrației – a fost de 4-6 ori mai mare!; confiscarea aurului primit de la Germania pentru petrolul și grâul exportat, având în vedere că provenea din... capturi de la aliați (Belgia); activele germane din România reveneau Rusiei, creându-se apoi Sovromurile (întreprinderi mixte sovieto-române), care au jefuit țara un deceniu; Aliații (mai ales U.R.S.S.) își asigurau un statut de învingători în toate problemele economice.

În privința rolului B.N.R. în anii celui de Al Doilea Război Mondial, menționăm o apreciere concluzivă a guvernatorului Mugur Isărescu: „Chiar și în perioada războiului, Banca Națională a continuat să își desfășoare activitatea în parametri normali, acționând pentru sprijinirea statului și pentru sporirea rezervei de aur“. Ea este susținută de încheierea lui Victor Axenciuc, care arăta: „Capitalul B.N.R. rămâne la aceeași mărime din 1929 până în 1946, iar creșterea rezervelor nu poate compensa deprecierea catastrofală. B.N.R. fiind însă o instituție bancară de tip deosebit, înțelegea că forța sa era reprezentată nu de cifrele capitalului sau a rezervelor, ci

de depozitul de metal nobil; la sfârșitul perioadei acesta ajungea la aproape 200 de tone“.

În sinteză, implicarea B.N.R. în efortul economic generat de război cuprinde și uriașele dificultăți în colaborarea cu Germania și apoi cu U.R.S.S. privind, spre exemplu, echivalența prețurilor și cursul de schimb; implicarea Băncii în sprijinirea românilor din Pind, în februarie 1941, a grecilor, ca urmare a crizei alimentare și umanitare din Atena și a românilor din Serbia, din 1941 și 1942; transferul, asigurarea și restituirea aurului polonez; salvarea tezaurului B.N.R., de aproximativ 190 de tone, la Mânăstirea Tismana.

„Micul Paris“ în transformare; Bulevardul Brătianu în anii ’30

Vine din nou „Furtuna“... Țara este pregătită? Dar B.N.R.? Experiența istorică din ultimul secol arată că în momentele de cumpănă România a fost surprinsă nepregătită sau slab pregătită. În ultimul sfert de secol, deși țara a aderat la NATO și UE, diplomația noastră a dat dovadă de slăbiciune, incoerență, lipsă de atitudine și susținere unitară din partea forțelor politice. O comparație cu Ungaria, Polonia, Bulgaria este suficientă.

În prezent, România are nevoie imperios de „un nou proiect național“. Trebuie să conștientizăm că suntem țara cea mai mare din sud-estul Europei și că problema granițelor sale nu va mai fi niciodată negociată. Conferințele și tratatele internaționale, ca și sacrificiile a peste 1.500.000 de români în cele două războaie mondiale ar trebui să o apere de orice amenințare.

Este necesară solidarizarea tuturor partidelor politice, a societății civile, a opiniei publice în privința intereselor naționale. România trebuie să fructifice situarea într-un spațiu de interferență între Est și Vest, între Nord și Sud, putând deveni un model pentru estul și sud-estul Europei. Spre exemplu, un model poate fi maniera în care s-a instituționalizat raportul majoritari-minoritari.

România poate avea un rol important în politica UE și NATO în privința Estului – unde evenimentele sunt în plină desfășurare –, mai ales că în ultima perioadă doar Polonia și România își respectă angajamentele luate la intrarea în NATO și UE.

Diplomația românească ar trebui să fie mai activă și mai atentă la diversele „axe“ afirmate public sau mai puțin vizibile: Moscova-Washington, Moscova-Berlin, Moscova-Budapesta, Moscova-Beijing, Moscova-Sofia, Moscova-Belgrad și altele.

De asemenea, o atenție sporită trebuie acordată și relației cu Chișinăul, care, chiar în perioadele cu declarații proeuropene și proromânești, a manifestat ezitări pe „drumul“ de la Est la Vest.

România trebuie să fie mai sensibilă decât alte țări la evenimentele recente, pentru că: suntem vecini ai Rusiei de 300 de ani, suntem „pățiți“ (13 invazii) și am avut mereu vecini doritori să speculeze o astfel de conjunctură.

NATO nu ne poate apăra de „războiul“ neconvențional sau cel psihologic: manipularea (pe diferite căi și cu variate mijloace) unor forțe politice, a ONG-urilor, a media, a opiniei publice etc.

România trebuie să evalueze cu prudență atitudinea Occidentului, care are poziții diferite – nu doar de nuanță – în raport cu actuala criză, inclusiv la nivelul țărilor (poate și ca rezultat, în afara intereselor economice, al factorilor enumerați mai sus).

Opțiunea proamericană trebuie afirmată răspicat, consecvent și respectată după „manierele“ occidentale, nu balcanice.

Prof.univ.dr. Gheorghe IACOB,
Prorector al Universității
„Alexandru Ioan Cuza“ din Iași

SUCURSALELE ȘI AGENȚIILE B.N.R. ÎNTRE INSTRUCȚIUNILE ADMINISTRAȚIEI CENTRALE ȘI DRAMELE ISTORIEI

Cei 135 de ani de existență ai Băncii Naționale pot fi reconstituiți într-o manieră interesantă și din perspectiva sucursalelor și a agențiilor sale, care sunt menționate în documente drept sedii. De-a lungul timpului, pe de o parte, acestea s-au aflat într-o foarte strânsă dependență față de administrația centrală, iar pe de altă parte, toate evenimentele dramatice care au afectat istoria națională în secolul al XX-lea au reprezentat momente de încercare pentru multe dintre ele. Administrația centrală era aceea care stabilea regulamentele de operațiuni ale sediilor, aproba lista prezentatorilor la scont și limita creditului de scont, dispunea angajarea sau transferul personalului. Când situația o impunea, instrucțiunile de la București veneau să completeze cu noi detalii etapele birocrației bancare. În plus, trimestrial, sediile erau inspectate de un membru al Consiliului general al B.N.R. Documente inedite din Arhiva B.N.R., cercetate în ultima vreme pentru elaborarea albumului Sucursalele și agențiile Băncii Naționale a României**, au permis completarea tabloului consecințelor suportate în timpul Primului Război Mondial de sediile Băncii cu urmările dramatice ale pierderilor teritoriale din vara anului 1940, ale bombardamentelor din 1943-1944, ale retragerii din primăvara-vara anului 1944, ale evenimentelor de la 23 august 1944, precum și ale instalării regimului comunist.**

Începutul rețelei de sucursale și agenții a Băncii Naționale este reprezentat de art. 3 din *Legea de înființare a unei bănci de scompt și circulațiune*, care prevedea: „Ea [B.N.R. – *n.n.*] va institui câte o sucursală în fiecare capitală de județ și în toate localitățile din țară unde trebuința va cere. Acum, imediat, va înființa sucursale în Iași, Galați, Brăila și Craiova“. Această măsură urmărea atingerea a trei obiective: răspândirea în teritoriu a noilor mijloace de plată (biletele Băncii, care urma să înlocuiască moneta metalică sau „sunătoare“); efectuarea serviciului de trezorerie; acordarea creditului ieftin, prin intermediul scontului, nu numai în București, ci și în afara acestuia.

Guvernatorul B.N.R. Mihail Oromolu alături de toți directorii sucursalelor și agențiilor Băncii, la inaugurarea ansamblului statuar Carada, 1924

Înființarea unei sucursale și, mai târziu, a unei agenții presupunea îndeplinirea a trei condiții minimale: angajarea personalului instruit pentru a efectua operațiuni bancare specifice Băncii Naționale; existența unui imobil în care să funcționeze sucursala; asigurarea unui buget pentru începerea activității.

Pentru îndeplinirea acestor condiții, încă din toamna anului 1880, Consiliul de Administrație al B.N.R. a luat primele măsuri, astfel încât primele patru sucursale să-și poată

deschide porțile cât mai curând. Mai întâi au fost angajați cei patru directori și primii funcționari („impiegați“ sau „agenți“), a căror „remunerațiune […] va începe de la funcționarea sucursalei“, până atunci cei angajați fiind chemați în „Administrațiunea centrală a Băncii, pentru a studia și pentru a funcționa după îndatoririle ce li se vor pune“. În același timp, a fost pusă în circulație suma de 2.800.000 lei, pentru ca sediile să aibă stocul necesar de bilete, a fost stabilit bugetul celor patru sucursale, în valoare de 150.000 lei, și „statul de lefurile“ funcționarilor (un director avea 1.000 de lei/lună); au fost închiriate imobile care trebuia să îndeplinească câteva condiții: să fie situate în centrul orașului, să aibă o arhitectură care să asigure prestigiul instituției și să permită desfășurarea operațiunilor de bancă.

Clădirile sucursalelor Brăila...

Adoptarea și intrarea în vigoare a *Regulamentului interior al sucursalelor* a permis deschiderea acestora la 1/13 martie 1881 (Iași și Craiova), respectiv la 16/28 martie același an (Brăila și Galați). Încă din primele luni de funcționare, trei dintre sucursale au avut o activitate profitabilă, realizând un venit net de 134.503 lei la sfârșitul anului 1881. La Craiova, ca urmare a unei recolte agricole slabe și a lipsei exportului, activitatea sucursalei a fost sub așteptări, iar cheltuielile au fost mai mari decât profitul.

... Craiova...

Acțiunea de înființare a primelor sucursale ale Băncii a continuat însă cu achiziționarea unor terenuri în cele patru orașe, în vederea construirii unor sedii cu adevărat adecvate desfășurării operațiunilor bancare. În toamna anului 1888, a avut loc recepția finală a sediilor din Iași, Galați și Brăila, cel de la Craiova fiind și el în faza finală.

În anul 1890, a început extinderea rețelei teritoriale a B.N.R., prin înființarea primelor cinci agenții (Botoșani, Bârlad, Focșani, Ploiești și Turnu Severin), odată cu aprobarea *Regulamentului agențiilor*. Dacă primele patru și-au deschis într-adevăr porțile în cursul anului 1890, Agenția de la Turnu Severin a început să funcționeze abia în 1892. Spre deosebire de sucursale, agențiile efectuau un număr mai mic de operațiuni bancare, aveau un personal mai redus (doar un agent, un contabil și un casier), iar analiza cererilor de scont cădea în sarcina Comitetului de scont. În cazul sucursalelor, personalul era alcătuit din: un director, un contabil, un casier, un impiegat și un om de serviciu, iar solicitările de scont intrau în atribuțiile Consiliului de Administrație.

Până în 1914, înființarea agențiilor a continuat ritmic, astfel că, pe lângă cele patru sucursale, au apărut și 29 de agenții. În afara celor cinci deja menționate, și-au mai deschis ghișeele cele de la: Constanța (1893), Buzău, Bacău, Pi-

teşti (1894), Turnu Măgurele, Caracal şi Roman (1897), Dorohoi, Piatra-Neamţ, Tulcea (1898), Giurgiu, Târgu Jiu şi Râmnicu Sărat (1899), Râmnicu Vâlcea şi Târgovişte (1902), Fălticeni (1903), Slatina şi Tecuci (1905), Călăraşi, Câmpulung Muscel, Huşi şi Vaslui (1906), Bazargic şi Silistra (1913).

...Galaţi...

Intrarea României în Primul Război Mondial, în august 1916, a adus în scurt timp prima dramă de proporţii cu care s-au confruntat sediile Băncii, agenţiile din Dobrogea şi Oltenia fiind cele dintâi afectate. După înfrângerea de la Turtucaia, agenţiile de la Silistra şi Bazargic au fost evacuate la Constanţa. Apoi, toate trei au ajuns la Bucureşti, după care Agenţia Constanţa a fost autorizată să funcţioneze la Tulcea. Agenţia Turnu Măgurele a fost mutată la Roşiori de Vede, iar Agenţia Giurgiu a funcţionat la Comana, unde avea doar un funcţionar, contabilul Ion Drăgănescu. Între timp, Agenţia Târgu Jiu a fost transferată la Craiova şi, apoi, ambele la Bucureşti. Tot aici au fost evacuate şi agenţiile Turnu Severin, Râmnicu Vâlcea, Slatina, Giurgiu şi Câmpulung Muscel. Agenţiile de la Caracal, Piteşti, Călăraşi, Târgovişte şi Ploieşti au fost şi ele afectate de operaţiunile militare, dar nu au fost evacuate. De altfel, evacuarea nu s-a dovedit cea mai bună soluţie, căci sediul Băncii din Bucureşti a fost sechestrat de autorităţile germane de ocupaţie, valorile agenţiilor având aceeaşi soartă. Ulterior, agenţiile din teritoriul ocupat au fost deschise pentru a lucra, cu fondurile şi funcţionarii Băncii Naţionale, în numele Casei germane de împrumut pentru agricultorii din România.

... Iaşi...

La sfârşitul anului 1916, valorile agenţiilor din Moldova au început să fie transportate la Iaşi, primele fiind cele de la Sucursala Galaţi şi de la Agenţia Tulcea. În vara anului 1917, aceste valori au fost încărcate în al doilea transport către Moscova, cu excepţia celor de la Agenţia Piatra Neamţ, al căror transport n-a ajuns la timp la Iaşi. Pe lângă acestea, sediile au suferit şi pierderi umane. Dintre cei 21 de funcţionari ai Băncii morţi pe front, opt au fost din Galaţi, Constanţa, Târgu Jiu, Ploieşti şi Focşani.

După Primul Război Mondial, Banca Naţională a României şi-a extins sucursalele şi agenţiile pe întreg teritoriul României Mari, între 1919 şi 1930 fiind înfiinţate încă 37 de agenţii, ajungându-se la un total de 70, după cum urmează: Chişinău, Cernăuţi, Braşov, Cluj, Oradea, Sibiu şi Timişoara (1919), Arad, Satu Mare şi Târgu Mureş (1920), Lugoj, Sighet, Sighişoara, Şimleul Silvaniei, Bălţi, Ismail (1921), Cetatea Albă (1922), Alba Iulia, Câmpulung Moldovenesc, Deva (1926), Rădăuţi, Suceava şi Tighina (1927), Bistriţa (1929), Cahul, Dej, Diciosânmartin (Târnăveni), Hotin, Miercurea Ciuc, Odorhei, Oraviţa, Orhei, Sfântu Gheorghe, Soroca, Turda, Zalău (1930).

Încă din primii ani de funcţionare,

... și interiorul agenției Focșani

unele agenții, în special din Transilvania, au avut un volum mare al operațiunilor, depășind pe acela al sucursalelor din Vechiul Regat. În aceste condiții, la 26 mai 1927, Consiliul general al B.N.R. a hotărât ca „cinci agențe, clasa I“, respectiv cele de la Cluj, Sibiu, Timișoara, dar și cele din Chișinău și Cernăuți să fie transformate în sucursale.

Peste câțiva ani Marea Criză Economică avea să afecteze activitatea sucursalelor și a agențiilor B.N.R. Potrivit unui material întocmit de Serviciul studii din B.N.R. și care se referea la „mișcarea principalelor operațiuni ale sediilor“ în anul 1935, cele mai mari beneficii au fost obținute de sucursalele Cluj, Timișoara, Sibiu, Cernăuți, Galați. Erau însă și sedii care au înregistrat pierderi, cele mai mari fiind la Focșani, Șimleul Silvaniei, Târgoviște și Giurgiu. În pofida acestor pierderi, conducerea Băncii nu a decis desființarea niciunui sediu, considerând că misiunea institutului de emisiune era aceea de a fi reprezentat în toate județele țării.

Anul 1940 a marcat dramatic situația sucursalelor și a agențiilor Băncii Naționale. Dintre cele 70 de sedii, 24 și-au încetat activitatea. Revenirea la sediile din Basarabia și Bucovina după intrarea României în războiul contra U.R.S.S. (iunie 1941) a fost urmată și de înființarea, pentru scurt timp, a două noi sedii ale Băncii Naționale, la Storojineț și Chilia. Apropierea frontului de granițele răsăritene ale României și experiența retragerii intempestive din vara anului 1940 au determinat elaborarea unui plan de retragere, care, potrivit unui document din noiembrie 1943, urma „să se declanșeze după dorința noastră și să asigure evacuarea valorilor și tezaurelor B.N.R. aflate în regiunea Nord (Bucovina – Moldova) și Est (Basarabia – Dobrogea)“. La 18 martie 1944, erau înscrise pentru evacuare 637 persoane, dintre care 421 reprezentau membrii familiilor funcționarilor B.N.R. Tensiunea evacuării sediilor din Est și Nord a fost dublată de bombardamentele Aliaților asupra României, care, mai ales în primăvara anului 1944, au afectat și imobilele sediilor Băncii, astfel încât la Agenția Turnu Severin, operațiunile se desfășurau în curte.

Evenimentele de la 23 august 1944 au pus multe agenții în situații foarte grele. Evacuată la Râmnicu Sărat, în urma deciziei directorului pe fondul zvonurilor alarmiste, lipsită de sprijinul autorităților locale, Agenția Focșani a avut o primă întâlnire cu Armata Roșie, care i-a confiscat toate valorile. La rândul său, deși conform planului de evacuare Agenția Roman trebuia să meargă la Pitești, autoduba acesteia a ajuns la Călărași.

După revenirea Ardealului de Nord-Vest la România, Banca Națională mai avea 58 de sedii (47 de agenții și 11 sucursale), care aveau să suporte în curând presiunea instalării regimului comunist.

Nadia MANEA,
Cristian PĂUNESCU,
Banca Națională a României

TENTATIVE DE RECUPERARE A AURULUI POLONEZ DE LA B.N.R.

Episodul aurului polonez depus în 1939, după ce Polonia fusese atacată de Germania și U.R.S.S., în depozit la B.N.R. este semnificativ pentru istoria B.N.R., pentru istoria modului în care funcționează instituțiile statului român de multe ori și pentru a înțelege ce anume face diferența între modul de funcționare al B.N.R. și alte instituții.

Să rememorăm rapid faptele. În timpul transportării tezaurului Bank Polski, pe teritoriul Poloniei, către granița cu România, armata poloneză oprește un număr de lăzi cu aur pentru cheltuieli curente. Ceea ce a rămas necheltuit (2,7 t aur fin), intră pe teritoriul României la 19 septembrie, potrivit relatării ofițerului român de jandarmi Darie Costache, care, din ordinul subsecretarului de Stat din Ministerul de Interne Gavrilă Marinescu (*Magazin istoric*, nr. 9/1982), a însoțit convoiul. La 23 septembrie coloana de mașini ajunge în pădurea Băneasa și noaptea, câte o mașină pe rând, ajunge la fostul sediu al Băncii Marmorosch Blank, unde aurul este descărcat.

B.N.R. a precizat de la început că Bank Polski poate dispune de bunurile sale pe teritoriul României, dar scoaterea din țară a aurului depindea de acordul guvernului. Un astfel de acord nu a mai venit, pentru că protestele germane – după ce principala cantitate de aur a Bank Polski părăsise România – fuseseră extrem de dure, iar la 21 septembrie 1939 prim-ministrul României care permisese evacuarea tezaurului polonez și primise conducerea statului vecin pe teritoriul țării, Armand Călinescu, fusese asasinat. Drept urmare, polonezii au încercat să scoată aurul depus în subsolul de la Marmorosch Blank pe ascuns. Tentativa a eșuat, ne spune un document polonez, pentru că unul dintre cei care făceau un inventar al bunurilor depuse (se aflau acolo și alte obiecte ale Bank Polski, în afară de aur) a scăpat un lingou pe jos și a fost observat.

Ambasadorul polonez la București, Roger Raczynski, a încercat să negocieze cu ministrul Afacerilor Străine, Grigore Gafencu. Miroslaw Arciszewski, delegatul guvernului polonez pentru refugiați, a purtat negocieri și cu Mitiță Constantinescu, guvernatorul B.N.R. Acesta a subliniat dorința Băncii de a se scoate cât mai grabnic activele Bank Polski dincolo de granițele țării, dar a arătat că problema era una politică și ultimul cuvânt îl avea guvernul. Sfatul lui era ca ambasadorul să se înțeleagă cu premierul și cu ministrul Afacerilor Străine. Au urmat și alte asemenea discuții în cursul lunii octombrie, dar fără vreun rezultat.

Ambasadorul Poloniei, Roger Raczynski, pleacă de la Palatul Regal, după prezentarea scrisorilor de acreditare

La 10 octombrie 1939, și la cererea părții române, aurul respectiv a căpătat statutul de depozit depus la

B.N.R.. Partea română a afirmat că el era menit să acopere cheltuielile făcute cu refugiații polonezi.

În perioada următoare, partea poloneză și-a fixat două scopuri alternative. Fie reușea să scoată aurul din depozit, fie, în cazul unui insucces, reușea să creeze o situație juridică ce ar fi dat șanse pentru revendicarea depozitului de la B.N.R. la un anumit moment, cel puțin sub forma restituirii daunelor și a pierderilor. Într-un asemenea caz, urma să se ceară predarea aurului în scopul plasării lui în altă parte pe teritoriul României, adică, evident, în clădirea Ambasadei Poloniei de la București. Nu se cerea acordul pentru scoaterea aurului peste graniță, pentru că polonezii erau conștienți că ar fi întâmpinat un refuz.

S-a conturat la un moment dat și ideea vânzării aurului către englezi, care ar fi avut posibilitatea apoi să îl scoată din România și să îl restituie polonezilor. Ideea nu a depășit stadiul de proiect, iar unii polonezi au fost foarte critici la adresa englezilor, mai ales față de ministrul Marii Britanii la București, Reginald Hoare.

În luna aprilie s-a conturat soluția americană. La 20 aprilie Bank Polski înștiința B.N.R. că a vândut aurul către Comisia Hoover pentru ajutorarea celor înfometați din Polonia (Polish Food Commission sau Hoover Commission). Reprezentantul acestei organizații, Frederick Dorsey Stephens, sosea la 25 aprilie la București. A încercat să înmâneze o scrisoare autorităților române, dar fiind în preajma Paștelui, nu a avut cui. Totuși, la 26 aprilie reușea să obțină o întâlnire cu ministrul Afacerilor Străine, Grigore Gafencu. Acesta îl asigura că hotărârea îi aparținea lui Mitiță Constantinescu, care era și guvernator al B.N.R., și ministru de Finanțe. Doar că acesta își luase un concediu mai lung. Plimbat dintr-o parte în alta, entuziasmul americanului s-a diminuat rapid.

La 6 mai 1940, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1.048 se dispunea blocarea și reținerea de către Banca Națională a României a depozitului de aur făcut de Bank Polski, cu titlu de garanție pentru achitarea sumelor pe care guvernul Poloniei le datora pentru întreținerea refugiaților. B.N.R. se afla într-o dublă calitate: de depozitară a celor 51 lădițe și de mandatară a statului român pentru executarea Decretului-lege nr. 3.203/1938 privind controlul circulației metalelor prețioase. La 19 mai, la Ministerul român al Afacerilor Străine se înregistra un nou protest german. Berlinul cerea să îi fie predată acea cantitate de aur.

B.N.R. a răspuns oficial cererilor lui Dorsey la 29 mai: conform Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 1.048, nu poate da curs cererii.

Sediul Marmorosch Blank

La 10 iunie, Arciszewski are o întâlnire cu guvernatorul Mitiță Constantinescu, care l-a asigurat că aurul aflat în depozit la Banca Națională a României „constituie proprietatea incontestabilă a lui Bank Polski, că guvernul României nu are nici cea mai mică intenție să considere acest depozit o garanție suplimentară a cheltuielilor suportate de România legate de refugiații polonezi, că el personal este gata să predea imediat depozitul menționat, dar nu știe cum se vor raporta la această problemă ministrul Afacerilor Străine și guvernul României.“

Gavrilă Marinescu, pe când era doar colonel

Premierul Ion Gigurtu îi declara apoi ambasadorului polonez: l-am blocat ca să nu ajungă la germani. Arciszewski era și el de acord că românii s-ar fi expus unor mari pericole. La 24 iunie, un grup de miniștri români (nota din Arhiva M.A.S. român nu îi nominalizează) sugerează lui Dorsey negocieri directe cu germanii. La sfârșitul lunii iunie, când devenise evident că negocierile cu partea română erau un eșec, Stephens Dorsey părăsește Bucureștiul.

Supuse unor noi presiuni germane, autoritățile române cer un aviz Consiliului juridic M.A.S. Răspunsul este că aurul aflat în depozit la B.N.R. nu poate fi blocat de autoritățile române. Se comunică acest lucru B.N.R., care cere un răspuns scris. Acesta vine și conține în plus, față de avizul Consiliului juridic, precizarea că B.N.R. este singura responsabilă de soarta depozitului polonez, dar nu are voie să îl dea!

La 20 iulie sosește la București John Hartigan, care anunță că ar fi venit, din partea Comisiei Hoover pentru ajutorarea celor înfometați din Polonia, să negocieze preluarea aurului, cu acordul Ministerului de Externe german. Îl păcălește pe ambasador și îl convinge să folosească stația de radioemisie a misiunii de la București pentru a lua legătura cu Londra.

Următoarea vizită a lui Hartigan a fost la ministrul Afacerilor Străine Manoilescu, pe care l-a întrebat dacă România recunoaște guvernul din exil al Republicii Polone, dar nu a adus în discuție problema aurului polonez. Manoilescu a evitat un răspuns clar, subliniind că depozitul de aur nu are nimic în comun cu problema raportului cu guvernul polonez în exil. Hartigan a mers și la ministrul Economiei Naționale Gheorghe Leon, căruia i-a pus aceeași întrebare. Ministrul i-a răspuns că nu era o problemă de competența sa. În cursul ambelor vizite, Hartigan „și-a exprimat indignarea că Ambasada Poloniei dispunea în România de propria stație de radio“. Până la urmă a devenit evident că el încerca să stabilească statutul depozitului de la B.N.R. și atitudinea reală a guvernului român. Fără a exista dovezi clare, s-a presupus că acționa de fapt în interesul Berlinului.

Cu aceasta, lua sfârșit orice încercare de recuperare în mod amiabil a aurului aflat în depozit la B.N.R. și se treceea la tentativa de recuperare pe cale legală. În decembrie 1940, Banca Națională a României era înștiințată că soldurile sale din S.U.A. fuseseră poprite.

Procesul s-a desfășurat pe toată durata războiului și s-a soluționat prin acordul părților după ce România s-a alăturat Aliaților, la 23 august 1944. Aurul polonez s-a întors intact acasă în septembrie 1947.

Dorin MATEI